

Pregledni rad

UDK: 327:330.1:502.131.1 (4-67EU)(497-15)

DOI: <https://doi.org/10.32676/n.12.1.5>

POLITIČKA EKONOMIJA ZELENE TRANZICIJE KAO REFORMSKOG PROCESA: PREGLED LITERATURE S OSVRTOM NA EU I ZAPADNI BALKAN

Izv. prof. dr. sc. Valentina Vučković¹

SAŽETAK

Zelena tranzicija, kao sustavni prijelaz s gospodarstava ovisnih o fosilnim gorivima prema nisko ugljičnim i održivim sustavima, sve se češće prepoznaje ne samo kao tehnološki izazov, već i kao reformski proces pod utjecajem brojnih ekonomskih, političkih i institucionalnih faktora. Ovaj pregledni rad donosi prikaz literature iz područja političke ekonomije zelene tranzicije. Rad je strukturiran oko četiri međusobno povezana analitička stupa: (1) uloge države i institucionalnih okvira u poticanju ili blokiranju zelenih reformi; (2) utjecaja različitih interesnih skupina, dominantnih postojećih industrija i novih koalicija na odabir specifičnih tranzicijskih putanja; (3) utjecaja geopolitičkih turbulencija na brzinu i smjer zelene tranzicije; te (4) specifičnih iskustava Europske unije (EU) i zemalja Zapadnog Balkana kao ilustrativnih primjera međudjelovanja navedenih sila u praksi. Polazeći od uvida iz politologije, institucionalne ekonomije i komparativne političke ekonomije, rad sumira teorijske okvire poput koncepta zelene države, pristupa socio-tehničkih tranzicija, tipova kapitalizma i političke ekonomije reformi. U radu se ujedno i identificiraju nedovoljno istraženi aspekti političke ekonomije zelene tranzicije na Zapadnom Balkanu, uključujući pitanja demokratske legitimnosti i tehnokratskog upravljanja klimatskim politikama te potrebe za sustavnijom komparativnom analizom mehanizama kroz koje različite institucionalne i političke strukture među zemljama utječu na ishode. Mapiranjem ovog kompleksnog istraživačkog područja kroz prizmu političke ekonomije, rad pruža osnovu za buduća istraživanja o tome kako države, interesne skupine i geopolitičke sile oblikuju višedimenzionalan proces zelene tranzicije.

KLJUČNE RIJEČI: zelena tranzicija, politička ekonomija, pravedna tranzicija, zelena industrijska politika, geopolitika

JEL KLASIFIKACIJA: D7, F5, P2, Q5

1. Uvod

Nužnost prijelaza s fosilnih goriva prema nisko-ugljičnim i ekološki održivim alternativama postala je središnja tema kako u akademskim tako i u političkim raspravama o javnim politikama zelene tranzicije. Naime, ovaj koncept obuhvaća daleko više od samog procesa tehnoloških promjena u pogledu specifičnih izvora energije (Araujo, 2014.). Štoviše,

¹ Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, e-mail: vvuckovic@net.efzg.hr.

© 2026 Valentina Vučković. This is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0). For more information, see <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>.

podrazumijeva temeljito restrukturiranje proizvodnih sustava, obrazaca potrošnje i sustava upravljanja (Geels, 2014.; Meadowcroft, 2011.; Kus i Jackson, 2025.). S druge strane, sužavanje vremenskog okvira unutar kojeg je moguće ograničiti globalno zagrijavanje na 1,5°C iznad predindustrijskih razina, kao i dinamične geopolitičke promjene dovode u pitanje nastavak provedbe zelene tranzicije (IPCC, 2022.).

U tim je okvirima pristup političke ekonomije prikladan za analizu procesa zelene tranzicije jer ističe ulogu međudjelovanja različitih oblika moći, interesa i institucija u oblikovanju ekonomskih ishoda (Newell i Paterson, 2010., Falkner, 2018.). Naime, kao što je prethodno i navedeno, prijelaz na zeleno gospodarstvo nije tehnokratski proces, već uključuje snažno natjecanje oko resursa, traganje za rentama, kvalitetu regulatornog okruženja te raspodjelu troškova i koristi među različitim akterima, sektorima i državama. Razumijevanje te dinamike stoga daje odgovor na dva ključna pitanja. Prvo, zašto neke zemlje i/ili sektori postižu bolje rezultate, dok drugi zaostaju. Drugo, zašto unatoč sve većem broju znanstvenih dokaza o nužnosti provođenja zelene tranzicije, i dalje postoji politički otpor prema njoj (de Serres i sur., 2011.; Sovacool i Brisbois, 2019.; Scoones i sur., 2015; Schmitz i Scoones, 2019.). Navedena pitanja pripadaju i domeni političke ekonomije reformi. Naime, pozitivna politička ekonomija reformi pokušava objasniti sukob između različitih interesnih grupa, posebice razlike u stupnju traganja za rentama. U kontekstu tranzicije, ovaj je aspekt političke ekonomije manje razvijen nego normativna politička ekonomija reformi, koja pak obuhvaća dublja pitanja vezana uz kolektivnu racionalnost političkog ponašanja i političkih institucija (Rodrik, 1996.; Roland, 2000.).

Cilj ovog preglednog rada je pružiti strukturiran pregled znanstvene literature u području političke ekonomije zelene tranzicije. Metodološki pristup obuhvaća narativni pregled literature prikupljene pretraživanjem baza Scopus i Web of Science korištenjem ključnih pojmova poput „*political economy of green transition*“, „*energy transition*“ i „*climate policy*“ s naglaskom na recentne radove. Rad je organiziran oko četiri ključna analitička stupa. Prvi je usmjeren na analizu uloge države i institucija, uključujući koncepte zelene države, državnog kapaciteta i institucionalnog okvira. Drugi obuhvaća analizu utjecaja različitih interesnih grupa, koje se mogu organizirati u pro- ili kontra-reformske koalicije. Treći stup razmatra utjecaj geopolitičkih turbulencija (npr. rata između Rusije i Ukrajine, imperativa energetske sigurnosti i natjecanja velikih sila za resursima) na brzinu i smjer zelenih reformi. Četvrti se fokusira na političku ekonomiju reformi kao posebnog istraživačkog područja i njegovu primjenu na zelenu tranziciju. Nadalje, navedeni aspekti se opisuju u kontekstu EU i Zapadnog Balkana, kroz primjere interakcije državnih kapaciteta, institucionalnog dizajna, dinamike interesnih skupina i geopolitičkih pritisaka u oblikovanju tranzicijskih putanja u praksi. Rad završava identificiranjem jaza u postojećoj literaturi i preporukama za buduća istraživanja.

2. Konceptualni teorijski okvir

Značajno mjesto u ovom području istraživanja zauzima paradigma ekološke modernizacije (EM) koja se pojavila 1980-ih i 1990-ih godina, a koja pretpostavlja da gospodarski rast i zaštita okoliša nisu kontradiktorni ciljevi, već se mogu međusobno „pomiriti“ tehnološkim inovacijama i institucionalnim reformama. Prema tom pristupu, kapitalistički sustavi imaju sposobnost internalizacije ekoloških problema, čime stvaraju nove izvore konkurentne prednosti (Mol, 1995.; Hajer, 1995.; Mol i Spaargaren, 2000.). Iako je ovaj koncept ponudio alternativu ranijim teorijskim pristupima po pitanju ograničenja ekonomskog rasta, ujedno se i suočio s kritikama znanstvenika koji djeluju unutar marksističke struje ekonomske misli, a koji ističu tendenciju

EM u depolitiziranju ekoloških pitanja prikazujući ih kao isključivo tehničke probleme, čime se zanemaruju strukturni odnosi moći između samih aktera koji generiraju ekološku degradaciju (York i Rosa, 2003.; Hausknost i Hammond, 2020.; Hickel i Kallis, 2020.). Međutim, kao što tvrde Kus i Jackson (2025.), rješavanje izazova klimatskih promjena zahtijeva preispitivanje temeljnih koncepata političke ekonomije vezanih uz državu, sukobe oko distribucije koristi i troškova, gospodarski rast, te različite varijante kapitalizma. Zelena tranzicija, prema ovom pogledu, nije jednodimenzionalan proces tehnološke zamjene resursa, već često osporavana reforma koja neminovno stvara pobjednike i gubitnike, narušava uspostavljene interese i strukture, te zahtijeva nove oblike političkih i institucionalnih okvira.

Utjecajan opus radova o zelenoj tranziciji proizašao je i iz literature o socio-tehničkim tranzicijama. Višerazinska perspektiva (engl. *multi-level perspective*) Geelsa (2002., 2011.) daje okvir za razumijevanje načina na koje radikalne inovacije mogu izazvati, i na kraju transformirati uobičajene društveno-tehničke režime, a pod pritiskom klimatskih promjena. Ovaj se okvir stoga široko primjenjuje za analizu energetske tranzicije, prometnih sustava ili agrarnih reformi, uvodeći u analizu međudjelovanje tehnologije, institucija, i kulturoloških čimbenika (Geels i Schot, 2007.). S druge strane, pristup je također kritiziran zbog nedovoljnog fokusa na pitanja politike i raspodjele moći (Meadowcroft, 2011.; Scoones i sur., 2015.). Geels (2014.) stoga uvodi i ta dva elementa u analizu kroz razlikovanje instrumentalnih, diskurzivnih, materijalnih i institucionalnih oblika moći i otpora. Konkretno, na primjeru analize elektroenergetskog sustava Ujedinjenog Kraljevstva, pokazuje kako otpor postojećih sustava i interesa u industriji ugljena, plina i nuklearne energije može poništiti potencijalne koristi do kojih bi došlo uslijed povećanja upotrebe obnovljivih izvora energije. Sovacool i Brisbois (2019.) dodatno produbljuju analizu te istražuju kako postojeće elite koriste svoju moć s ciljem sprečavanja ili usporavanja promjena, ili preusmjeravanja već definiranih putanja zelene tranzicije.

Nadalje, nedovoljno iskorišten pristup zelenoj tranziciji odnosi se na proučavanje iste kao procesa reformi. Ova perspektiva oslanja se na literaturu o političkoj ekonomiji reformi, koja se bavi identificiranjem ključnih čimbenika koji određuju uspjeh ili neuspjeh reformi. To su prvenstveno asimetričnost i neizvjesnost po pitanju koncentriranih kratkoročnih troškova i dugoročnih koristi, sposobnost potencijalnih gubitnika da se politički organiziraju protiv promjena; krize kao katalizator reformi; važnost institucionalne vjerodostojnosti i mehanizama obvezivanja; te redosljed i brzina provođenja reformskih mjera (vidjeti npr. u Rodrik, 1996.; Fernandez i Rodrik, 1991.). de Serres i sur. (2011.) izravno primjenjuju naveden pristup na reforme usmjerene na ublažavanje klimatskih promjena pri čemu posebno analiziraju izazove uvjeravanja birača u vrijednost samih mjera smanjenja emisija stakleničkih plinova. Ovaj pristup, dakle, ističe strateški karakter zelene tranzicije kao reforme, važnost uspostavljanja vjerodostojnih ciljeva, izgradnje koalicija za potporu reformama te oblikovanja klimatskih politika koje rezultiraju pravednim distribucijskim učincima. Juhász i Lane (2024.) proširuju ovu analizu na zelenu industrijsku politiku, te analiziraju na koji način politički faktori utječu na provedbu industrijskih politika. Njihova analiza naglašava važnost kvalitete institucija i sposobnosti birokracije u pretvaranju zelenih političkih ambicija u opipljive rezultate. Ovo posebno snažno odjekuje u kontekstu zemalja Zapadnog Balkana, gdje su deficiti državnih kapaciteta posebno izraženi, a potreba za zelenom tranzicijom među najvećima u Europi.

Teorijski okvir različitih tipova kapitalizma (engl. *varieties of capitalism*, VoC) i šira tradicija komparativne političke ekonomije također se primjenjuju kako bi se objasnile razlike među državama s aspekta odabranih putanja zelene tranzicije (npr. Mikler i Harrison, 2012.; Cooke,

2010.; Zimmermann, 2024.; Ćetković i sur., 2016.). U središtu tih analiza nalazi se pitanje na koji način institucionalni okvir pojedine zemlje (npr. uređenje tržišta rada, financijskog sustava, modeli korporativnog upravljanja te tip socijalne države) oblikuje kapacitete i poticaje za zelenu industrijsku transformaciju. Koordinirane tržišne ekonomije, poput Njemačke i skandinavskih zemalja, s razvijenom tradicijom socijalnog partnerstva i strateške industrijske politike, često se uspoređuju s liberalnim tržišnim ekonomijama poput SAD-a, gdje prevladavaju tržišno orijentirani pristupi i manja koordinacija među akterima (vidjeti u Meckling i Nahm, 2018.). Kus i Jackson (2025.) pak idu korak dalje te tvrde da zelena tranzicija dovodi u pitanje same temelje postojećih VoC. Prema njima, ona otvara nove distribucijske sukobe oko troškova dekarbonizacije, preraspodjele dohotka, potencijalnih gubitnika i dobitnika, te postavlja ključno pitanje može li se „zeleni rast“ ostvariti unutar postojećih institucionalnih okvira ili su potrebne dublje strukturne reforme. Istodobno, okvir VoC često se kritizira zbog ograničene primjene na zemlje u razvoju i postsocijalističke zemlje, gdje se odnosi države i tržišta, te institucionalne strukture razlikuju od zapadnoeuropskih modela (Nölke i sur., 2015.). Ovo ograničenje ponovno je osobito važno u kontekstu Zapadnog Balkana, gdje postsocijalističko institucionalno nasljeđe i slabiji regulatorni kapaciteti rezultiraju specifičnim preprekama reformama. Zaključno, iz navedenih teorijskih pristupa proizlazi da nijedan pojedinačni okvir nije dostatan za objašnjenje složenosti zelene tranzicije, što opravdava potrebu za integriranim analitičkim pristupom razvijenim dalje u ovom radu.

3. Razvoj analitičkog okvira za analizu PE zelene tranzicije

3.1 Država i institucije

U političkoj ekonomiji zelene tranzicije uloga države nametnula se kao možda najvažnija analitička dimenzija. Newell (2026.) nudi jedno od najsveobuhvatnijih razmatranja u okviru ovog pristupa, zagovarajući analizu višestrukih i često međusobno suprotstavljenih funkcija države. Umjesto da se promatra kao jedinstveni akter s jasno artikuliranom i koherentnom zelenom strategijom, Newell (2026.) naglašava višestruku ulogu države kao regulatora, investitora, poslodavca, vlasnika resursa, pružatelja socijalne zaštite i jamca sigurnosti, kao i sukoba između tih funkcija. Ključno je dakle istaknuti da država nije neutralni posrednik u tranziciji prema održivosti, već održava konkretne odnose društvene moći, pa je presudno analizirati koje društvene skupine i interesi preuzimaju kontrolu nad državnim institucijama i usmjeravaju ih u određenom tranzicijskom kontekstu. Kus i Jackson (2025.) dodatno razvijaju pojam „zelene države“ kao analitičke kategorije koja aktivno strukturira tranziciju kroz politike ublažavanja klimatskih promjena, razvoj specifičnih strategija i upravljanje procesom pravedne tranzicije. Država se u ovim okvirima ne može svesti samo na ulogu regulatornog aparata za zaštitu okoliša, već upravlja temeljnim distribucijskim sukobima koje sama tranzicija generira (npr. između kapitala i rada, između ugljično-intenzivnih i zelenih sektora, između pojedinačnih regija te između sadašnjih i budućih generacija). Hausknost i Hammond (2020.) na sličan način analiziraju strukturne prepreke održivoj transformaciji u suvremenim demokratskim državama, problematizirajući posjeduju li države institucionalne kapacitete za provođenje društvene transformacije kakvu zahtijeva održivost, ili su nužni kvalitativno novi institucionalni aranžmani. Ovim raspravama je doprinijela i Mazzucato (2013.) konceptom poduzetničke države, koja javne institucije promatra i kao nositelje ciljanih inovacija (engl. *mission oriented innovation*). Međutim, ovaj model pretpostavlja visoku razinu sposobnosti administracije, koherentnosti politika i relativne autonomije od partikularnih interesa, što u praksi često izostaje (Juhász i Lane, 2024.).

Jedan od središnjih koncepata u raspravama o dizajnu institucionalnih mehanizama za upravljanje zelenom tranzicijom jest i pojam „*policy mix*“, odnosno kombinacije politika, koji polazi od pretpostavke da učinkovito upravljanje klimatskim politikama ne može počivati na jednom instrumentu, već zahtijeva kombinaciju regulatornih mjera, ekonomskih poticaja i informacijskih instrumenata. Istraživanja pritom pokazuju da su koherentnost i vjerodostojnost takvih kombinacija ključne za stvaranje stabilnih investicijskih signala i smanjenje regulatorne neizvjesnosti (Edmondson i sur., 2019.; Rogge i Reichardt, 2016.). Koncept vjerodostojnog obvezivanja (engl. *credible commitment*) koristi se kako bi se objasnilo zašto neki institucionalni aranžmani uspijevaju održati dugoročnu klimatsku ambiciju i kroz periode promjene vlasti, dok su drugi podložni češćim zaokretima (Lockwood, 2013.). Ovakvi i slični institucionalni izazovi dodatno su pojačani horizontalnim karakterom klimatske politike, koja se proteže kroz više sektora (npr. energetiku, promet, poljoprivredu i stanovanje). Kao odgovor na te izazove razvijeni su inovativni oblici upravljanja, uključujući specijalizirana savjetodavna tijela za klimu, dugoročne klimatske zakone s pravno obvezujućim ciljevima te višerazinske modele upravljanja koji raspoređuju nadležnosti između nacionalne, regionalne i lokalne razine (Averchenkova i sur., 2017.). Istodobno, u literaturi se sustavno pojavljuje jaz između ambiciozno zacrtanih političkih ciljeva i stvarnih ishoda provedbe. Sposobnost države, ako je opisujemo kroz skup administrativnih, fiskalnih i prisilnih funkcija, pokazuje se kao ključan čimbenik uspješnosti zelene tranzicije (Juhász i Lane, 2024.). Schmitz i Scoones (2019.) ističu da je ubrzavanje tranzicije prema održivosti zapravo politički izazov koji zahtijeva formiranje pro-reformskih koalicija između javnih institucija, privatnog sektora i civilnog društva, te da institucionalni kapacitet nije statički i unaprijed definiran element, već da se aktivno oblikuje pod utjecajem brojnih političko-ekonomskih čimbenika.

3.2 Interesne skupine i otpor prema reformama

Postoji velik broj istraživanja koja se bave analizom na koji način politička moć interesnih skupina postojećih industrija fosilnih goriva predstavlja jednu od temeljnih prepreka zelenoj tranziciji. Koncept tzv. ugljične blokade (engl. *carbon lock-in*), koji je razvio Unruh (2000., 2002.), opisuje način na koji tehnološke, institucionalne i bihevioralne ovisnosti o prethodnom razvoju ograničavaju usvajanje alternativnih tehnologija. Ugljična blokada djeluje kroz već nastale nepovratne investicije u infrastrukturu fosilnih goriva, usklađenost regulatornih okvira s postojećim tehnologijama, ko-evoluciju vještina i znanja vezanih uz fosilna goriva te kroz normalizaciju potrošačkih obrazaca korištenja roba s visokim udjelom CO₂. Geels (2014., 2024.) sustavno razrađuje različite oblike moći putem kojih dominantni režimi pružaju otpor, a koji uključuju instrumentalnu moć (npr. lobiranje, financiranje kampanja), diskurzivnu moć (npr. oblikovanje klimatskih narativa, financiranje kontra-reformskih skupina), materijalnu moć (npr. kontrola nad ključnom infrastrukture i opskrbnim lancima) te institucionalnu moć (npr. utjecaj na regulacije). Sovacool i Brisbois (2019.) proširuju ovu analizu, ukazujući na to da energetske elite često ne pružaju samo otvoren otpor tranziciji već nastoje usmjeriti njezin smjer na način koji bi očuvao postojeću hijerarhiju. Mildemberger (2020.) također ističe da su interesi fosilnog sektora obično ugrađeni u šire koalicije gospodarskih aktera, uključujući energetske intenzivne industrije, automobilsku industriju te zaposlene u regijama s puno rudnika.

Polazeći od pretpostavke da je otpor aktera kojima je cilj održati status quo ključna prepreka zelenoj tranziciji, sve veći dio literature usmjeren je na analizu strategija za izgradnju i pro-klimatskih koalicija kao preduvjeta političke održivosti reformi. De Serres i sur. (2011.) kao primjere takvih strategija identificiraju (1) kombinaciju klimatskih mjera s komplementarnim politikama koje rezultiraju trenutnim vidljivim koristima, (2) postupnu provedbu reformi i (3)

osiguravanje kompenzacijskih transfera identificiranim gubitnicima. Posebna se pažnja posvećuje i ulozi sindikata i konceptu pravedne tranzicije (npr. Rosenberg, 2010.; Newell i Mulvaney, 2013.). Konačno, i brojni društveni pokreti imaju veliku ulogu u cijelom procesu te često pridonose promjeni diskursa o klimatskoj politici (de Moor i sur., 2020.; Hess, 2018.; Corry i Reiner, 2021.). Također, imamo i porast populističkih pokreta koji u svoje platforme uključuju klimatski skepticizam čime se otvaraju temeljna pitanja demokratske legitimnosti upravljanja zelenom tranzicijom, što je dalje potaknulo i interes za participativnim mehanizmima poput građanskih skupština o klimatskim promjenama (Lockwood, 2018.; Hausknot i Hammond, 2020.; King i Wilson, 2023.), čime i ovo područje dobiva sve veći znanstveni i istraživački značaj.

3.3 Geopolitičke turbulencije i zelena tranzicija

Presjek geopolitike i zelene tranzicije posebno je došao do izražaja tijekom energetske krize nakon ruske invazije na Ukrajinu u veljači 2022. godine. Poremećaji u opskrbi energijom izazvali su ozbiljnu krizu energetske sigurnosti koja je istodobno ubrzala, ali i zakomplicirala zelenu tranziciju u Europskoj uniji i njezinu susjedstvu (Kuzemko i sur., 2022.; de las Heras, 2024.; Albanese, 2025.; Baranowski i Jabkowski, 2026.). S jedne strane, potreba smanjenja ovisnosti o ruskim fosilnim gorivima dala je snažan politički poticaj ubrzanom razvoju obnovljivih izvora energije, mjerama energetske učinkovitosti i diverzifikacije izvora opskrbe. Primjerice, plan REPowerEU, usvojen u svibnju 2022. godine, izričito je povezao energetske sigurnost s ubrzanom dekarbonizacijom, povećanjem ciljeva za obnovljive izvore te pojednostavljenjem i ubrzanjem postupaka izdavanja raznih dozvola. S druge strane, energetska kriza potaknula je i kratkoročne mjere koje su bile u izravnoj suprotnosti s ciljevima zelene tranzicije, uključujući privremeno povećanje korištenja ugljena (de las Heras, 2024.). Ovo iskustvo ukazuje na svojevrsni paradoks ubrzanja procesa zelene tranzicije, pri čemu geopolitičke krize istodobno politički legitimitet zelenim politikama, ali i potkopavaju njihovu dosljednu i sustavnu provedbu, budući da kratkoročni sigurnosni imperativi često potiskuju dugoročno strateško planiranje. Falkner (2018.) navedeno opisuje kao energetske trileme, odnosno kao izbor između istodobnog osiguravanja energetske sigurnosti, ekonomske pristupačnosti i održivosti. Nadalje, ovisnost zelene tranzicije o kritičnim mineralima ključnih za npr. baterije, vjetroturbine i solarne panele, otvorila je novu geopolitičku dimenziju koja sve snažnije zaokuplja znanstvenu literaturu. Visoka koncentracija tih sirovina u ograničenom broju država, osobito u Kini, povećala je nesigurnost u pogledu sigurnosti opskrbe, jačanja obrazaca neokolonijalne eksploatacije resursa te mogućnosti novih strateških ovisnosti koje bi samo zamijenile dosadašnju ovisnost o fosilnim gorivima (Sovacool i sur., 2020.; Church i Crawford, 2020.; Kamran i sur., 2023.). Primjerice, u kontekstu EU, ti su izazovi rezultirali donošenjem Akta o kritičnim sirovinama (European Commission, 2024.) te nastojanjima razvoja domaćih kapaciteta za eksploataciju, preradu i recikliranje. Konačno, eskalacija napetosti između velikih ekonomskih sila, osobito SAD-a i Kine, te sukoba na Bliskom Istoku snažno utječe na globalnu političku ekonomiju zelene tranzicije. Ovi su trendovi do sada već povećali neizvjesnost zelene tranzicije, jer su je premjestili iz relativno stabilnog okvira dugoročnog planiranja u prostor geopolitičkog nadmetanja i sigurnosnih kalkulacija. Umjesto da je primarno vođena okolišnim imperativima i multilateralnom suradnjom, zelena se tranzicija sve više oblikuje kroz prizmu strateške autonomije, kontrole kritičnih sirovina i fragmentacije globalnih lanaca vrijednosti. Ratovi i energetske krize rezultiraju donošenjem kratkoročnih odluka koje produbljuju strukturne probleme tranzicije, a globalna koordinacija slabi pod pritiskom geopolitičkog rivalstva i preslagivanja odnosa moći. Posljedično, zelena tranzicija ostaje reformski projekt čija dinamika će prvenstveno ovisiti o ishodima geopolitičkih kriza, strateškim odlukama velikih

sila i sposobnosti (i volji) nacionalnih država da u takvim uvjetima održe dugoročnu klimatsku ambiciju.

Eksplicitno povezivanje literature o zelenoj tranziciji s klasičnim doprinosima političkoj ekonomiji reformi otkriva niz analitičkih paralela koje dosad nisu sustavno korištene u analizama. Primjerice, koncept ugljične blokade (Unruh, 2000., 2002.) može se promatrati kroz prizmu pristranosti prema statusu quo koju opisuju Fernandez i Rodrik (1991.), te kroz neizvjesnost oko dobitnika i gubitnika reformi. Naime, ova neizvjesnost može blokirati čak i one reforme od kojih bi većina ex post imala koristi, a ugljična blokada generira institucionalnu i bihevioralnu inerciju u kojoj (disperzirani) budući dobitnici zelene tranzicije ostaju politički nemobilizirani, dok (koncentrirani) sadašnji gubitnici (npr., energetske kompanije, radnici u rudarstvu, regije ovisne o ugljenu) brane postojeće stanje. Nadalje, literatura o policy mix-u (Rogge i Reichardt, 2016.; Edmondson i sur., 2019.) se može povezati s raspravama o nizanju i kombiniranju reformi u pakete (Rodrik, 1996.). Pritom, pažljivo dizajniran policy mix nije samo tehničko pitanje učinkovitosti odabranih instrumenata, već i strateški alat za upravljanje političkom ekonomijom reformskog procesa. Naime, strateškim nizanjem specifičnih mjera moguće je generirati koristi vidljive u ranijim fazama reformskog procesa, čime se pak povećava potpora za buduće faze. Na taj se način i troškovi raspoređuju kroz vrijeme što dodatno može smanjiti otpor. Castanheira i sur. (2006.) identificiraju konkretne mehanizme kroz koje vlade mogu izgraditi političku potporu za reforme. Oni uključuju kompenzacijske transfere potencijalnim gubitnicima, kredibilno komuniciranje dugoročnih koristi zainteresiranim stranama, vezivanje reformi uz egzogene faktore (poput uvjetovanosti pristupanja EU) te strateško korištenje kriza kao pokazatelja neodrživosti statusa quo. Ovakav okvir sugerira da uspjeh reformi neće ovisiti isključivo o znanstvenoj ili tehnološkoj utemeljenosti politika i instrumenata, već i o sposobnosti političkih aktera da istovremeno neutraliziraju otpor postojećih utjecajnih skupina i razviju suradnju među novim, pro-klimatskim, koalicijama. Stoga, na Slici 1, predlaže se integrirani analitički okvir političke ekonomije zelene tranzicije koji može poslužiti kao svojevrsni vodič za buduća istraživanja.

Slika 1. Analitički okvir političke ekonomije zelene tranzicije

Izvor: Izrada autorice.

Okvir pozicionira zelenu tranziciju kao reformski proces u središte četiri međusobno povezana analitička stupa (države i institucija, interesnih skupina, geopolitičkih turbulencija te političke ekonomije reformi). Prvo, stup države i institucija obuhvaća koncepte zelene države, državnog kapaciteta, vjerodostojnosti obveza, kombinaciju različitih politika i institucionalnog dizajna, a koji zajedno određuju sposobnost političkog sustava u oblikovanju i implementaciju zelene reforme. Drugo, stup interesnih skupina obuhvaća analizu ugljične blokade, otpora od strane različitih aktera, ali i izgradnju zelenih koalicija, ulogu sindikata, civilnog društva te populističkih pokreta. Treće, stup geopolitičkih turbulencija integrira čimbenike poput energetske sigurnosti, rata u Ukrajini, kritičnih minerala i odnosa velikih sila. Konačno, politička ekonomija reformi kao četvrti stup, pruža teorijsku podlogu za razumijevanje dinamike tranzicije kao reformskog procesa, uključujući pitanja asimetrije troškova i koristi, koalicijskih potencijala, ulogu kriza kao katalizatora te aspekte sekvenciranja ili nizanja reformi.

Iako se ova četiri stupa analitičkog okvira radi preglednosti prikazuju zasebno, njihov je analitički doprinos u međusobnoj povezanosti. Prvo, u kontekstima visoke institucionalne kvalitete (s neovisnim regulatornim tijelima, transparentnim postupcima donošenja odluka i razvijenim mehanizmima nadzora) mogućnosti aktera fosilnog sektora da kroz lobiranje, ili regulatorno zarobljavanje preoblikuju politike u svoju korist znatno su manje nego u kontekstima slabih institucije. Upravo se ovdje može istaknuti razlika između europskog i zapadno balkanskog konteksta gdje isti tip interesnih koalicija može rezultirati različitim ishodima ovisno o institucionalnom okruženju u kojem djeluje. Drugo, geopolitički šokovi ne djeluju izravno na ishode tranzicije već mijenjaju koalicijsku dinamiku. Primjerice, kao što je već navedeno, rat u Ukrajini istodobno je osnažio argumente za ubrzanje razvoja obnovljivih izvora energije u kontekstu nacionalne sigurnosti, ali je ujedno i indirektno opravdao potrebu daljnjeg korištenja ugljena. Konačno, reformske mjere i dinamika reformi istodobno ovise o državnom kapacitetu za provedbu, raspodjeli moći među interesnim skupinama te o egzogenim šokovima koji mijenjaju samu strukturu prilika. Stoga se predloženi okvir treba shvatiti kao multiplicirajući odnos u kojem elementi iz svakog pojedinog stupa mogu pojačati ili smanjiti učinke ostalih. Navedeno čini okvir posebno prikladnim za komparativna istraživanja koja nastoje objasniti zašto različiti politički sustavi, suočeni s naizgled sličnim klimatskim izazovima, rezultiraju različitim tranzicijskim putanjama. Konačno, ovaj pristup može poslužiti i kao polazište za empirijska istraživanja kroz operacionalizaciju četiriju dimenzija preko konkretnih mjerljivih varijabli, poput državnog kapaciteta (npr. kvaliteta upravljanja), snage interesnih skupina (npr. udio zaposlenih u fosilnim sektorima), geopolitičke izloženosti (npr. ovisnost o uvozu energije) te dizajna reformi (npr. sekvenciranje politika).

4. Europska unija i Zapadni Balkan: primjena analitičkog okvira

Europski zeleni plan (engl. *European Green Deal*, EGD), usvojen u prosincu 2019. godine, predstavlja ambiciozan pokušaj EU da sustavno restrukturira gospodarstvo oko cilja klimatske neutralnosti. EGD i pripadajući zakonodavni paketi, uključujući paket Fit for 55, Europski zakon o klimi, reformu sustava trgovanja emisijama, Mehanizam za ugljičnu prilagodbu na granicama (CBAM) te Socijalni fond za klimatsku politiku, čine sveobuhvatni institucionalni okvir usmjeren na postizanje klimatske neutralnosti do 2050. godine (European Commission, 2019., 2021.). Iz perspektive političke ekonomije, EGD je značajan ne samo kao program održivosti, nego i kao široki reformski projekt koji zahvaća industrijsku politiku, trgovinske odnose, fiskalne transfere i same temelje socijalnog ugovora unutar Europske unije. Prema Fifi (2025.), EGD

generira nove političko-ekonomske dileme i podjele unutar europskog projekta. Primjerice, pomak prema zelenoj industrijskoj politici dovodi u pitanje dugogodišnji tržišno-liberalni okvir EU, te produbljuje napetosti između samih država članica s različitim energetske struktura i fiskalnim kapacitetima. Nadalje, de las Heras (2024.) analizira mjere energetske tranzicije EU iz perspektive održivosti i pitanja pravednosti tranzicije, ističući suprotstavljenost između ciljeva ubrzanog razvoja obnovljivih izvora energije i pitanja socijalne pravednosti. Primjerice, i sam Socijalni fond za klimatsku politiku suočio se s kritikama da raspoloživa sredstva nisu dostatna za potrebe najviše pogođenih skupina. Mehanizam za pravednu tranziciju (engl. *Just Transition Mechanism*, JTM), uspostavljen u okviru EGD-a, predstavlja institucionalni pokušaj adresiranja regionalnih dimenzija dekarbonizacije i uključuje Fond za pravednu tranziciju čija sredstva se usmjeravaju u područja definirana Teritorijalnim planovima za pravednu tranziciju (European Commission, 2020.). U literaturi se međutim ističu i ograničenja takvih instrumenata, jer iako s jedne strane nude okvir za ciljano financiranje tranzicije, s druge strane otvaraju pitanja je li razina sredstava zaista razmjerna složenosti gospodarske transformacije koja se očekuje, te u kojoj mjeri su pogođene zajednice doista uključene u planiranje tranzicijskih procesa (Galgóczi, 2020.). Dakle, više je nego očito da se distribucijska politika zelene tranzicije unutar EU odvija u složenom sustavu višerazinskog upravljanja, u kojem europske institucije djeluju u interakciji s nacionalnim vladama, regionalnim i lokalnim vlastima, sindikatima i civilnim društvom. Konkretno, dosadašnja iskustva regija ovisnih o ugljenu, od Lausitza u Njemačkoj, preko Gornje Šleske u Poljskoj te doline Jiu u Rumunjskoj, potvrđuju važnost teritorijalno prilagođenih strategija tranzicije koje uzimaju u obzir specifične lokalne gospodarske, inovacijske, kulturološke i institucionalne okolnosti (European Commission, 2025.).

Zapadni Balkan (Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Crna Gora, Sjeverna Makedonija i Srbija) s druge strane zauzima specifičnu poziciju u političkoj ekonomiji europske zelene tranzicije. Iako se u literaturi često tretira kao homogena cjelina, intra-regionalne razlike značajno oblikuju tranzicijske putanje pojedinih zemalja. Kao zemlje kandidatkinje i potencijalne kandidatkinje za članstvo u EU, suočene su s postupnim usklađivanjem zakonodavstva s europskim klimatskim i energetske pravim okvirom, uključujući ciljeve EGD-a (Energy Community, 2025.). Ipak, regija se suočava s nizom političkih i ekonomskih izazova koji je jasno razlikuju od država članica EU. Prvo, Zapadni Balkan i dalje je izrazito ovisan o ugljenu u proizvodnji električne energije. Primjerice, u Sjevernoj Makedoniji, Bosni i Hercegovini te na Kosovu udio ugljena prelazi 60% ukupne proizvodnje (International Energy Agency, IEA, podaci). Albanija je pak iznimka jer se gotovo cjelokupna domaća proizvodnja električne energije temelji na hidroenergiji, što zemlju opet izlaže drugom tipu ranjivosti u vezi s klimatski uvjetovanim varijacijama u dostupnosti vode i ovisnosti o uvozu električne energije iz susjednih zemalja u sušnim godinama. Dok zastarjele i neučinkovite termoelektrane predstavljaju značajan izvor onečišćenja zraka i emisija CO₂, istodobno su važan izvor radnih mjesta u gospodarski nerazvijenijim regijama. Za ilustraciju, ugljični intenzitet elektroenergetskog sektora Zapadnog Balkana približno je tri puta veći od prosjeka EU, pri čemu su samo 2023. godine termoelektrane u Srbiji, BiH, Sjevernoj Makedoniji i Crnoj Gori emitirale 43% više sumporova dioksida (SO₂) nego sve termoelektrane u EU zajedno. Unatoč tome, energetske sektor i dalje uživa znatne fiskalne potpore, pri čemu su od 2018. do 2023. godine, zemlje regije usmjerile oko 5.8 milijardi EUR transfera i kredita energetske sektoru (najvećim dijelom fosilnim gorivima) čime su održavale cijene električne energije nižima u odnosu na EU (OECD, 2025.). Možemo zaključiti da politički teret zelene tranzicije nije ravnomjerno raspoređen među zemljama. Dok se s jedne strane zemlje s izrazito visokim udjelom ugljena (npr. Kosovo, BiH) suočavaju s najakutnijim socio-ekonomskim izazovima

dekarbonizacije, Albanija mora prvenstveno razvijati strategije diverzifikacije i prilagodbe klimatskim rizicima.

Politička ekonomija dekarbonizacije i zelene tranzicije u ovoj regiji stoga snažno odražava obrasce i faktore ugljične blokade opisane u literaturi (Unruh, 2000.), a to su nepovratne investicije u rudarsku infrastrukturu, te snažne interesne koalicije koje povezuju energetske kompanije, rudarska poduzeća, sindikate i lokalne političke elite u obrani postojećeg stanja (Bankwatch Network, 2022.; Prelec i sur., 2023.; Frey, 2024.; Vujanović i sur., 2025.). Drugo, nedostaci u pogledu institucionalnih kapaciteta predstavljaju ozbiljnu prepreku učinkovitom upravljanju zelenom tranzicijom. Regiju obilježavaju slabe regulatorne institucije, ograničeni administrativni kapaciteti, nepovjerenje u institucije, korupcija i fragmentirane strukture upravljanja (Svjetska banka, 2024). Usporedba s institucionalnom arhitekturom EU dodatno naglašava koliko su institucionalna kvaliteta i vjerodostojnost ključne za održivost reformskih putanja (Juhász i Lane, 2024.). Treće, Zapadni Balkan predstavlja prostor geopolitičkog nadmetanja između EU, Rusije, Kine i drugih aktera, što ima izravne implikacije za zelenu tranziciju. Ruska i kineska ulaganja u infrastrukturu fosilnih goriva kritizirana su zbog produblivanja ugljične blokade i političkih ovisnosti koje kompliciraju europski orijentirane reforme (Bankwatch Network, 2022.). EU pritom nastoji odgovoriti kroz instrumente poput Ekonomskog i investicijskog plana za Zapadni Balkan te Zelene agende, no učinkovitost europske uvjetovanosti ostaje upitna. Naime, provedba Zelene agende je otežana time što se regija suočava s problemom nerazvijenih institucija čime se ograničava dugoročno planiranje, ali i dostupnost financijskih resursa za učinkovitu provedbu projekata (Ignjatović i sur., 2024.).

Konačno, na Zapadnom Balkanu, gdje se zelena tranzicija preklapa s visokim razinama energetske siromaštva, visokim stopama nezaposlenosti i društveno političkim izazovima, posebno je izražena dimenzija pravedne tranzicije. Istraživanje Newella i Mulvaneya (2013.) o postizanju političkih kompromisa u procesima pravedne tranzicije posebno je relevantna u ovom kontekstu, jer troškovi dekarbonizacije mogu nerazmjerno pasti na već marginalizirane skupine u društvu. U isto vrijeme, ograničeni fiskalni kapaciteti vlada u zemljama Zapadnog Balkana otežavaju osiguravanje kompenzacijskih transfera, što međunarodnu financijsku potporu i mehanizme EU čini ključnima za uspjeh tranzicijskih procesa. Dakle, vlade su u ovoj regiji suočene s pritiscima očuvanja energetske sustava ovisnih o ugljenu zbog tržišta rada, te fiskalnih i gospodarskih razloga, dok istodobno proces europske integracije nameće obveze dekarbonizacije i usklađivanja s klimatskim ciljevima EU. Ova dilema čini političku ekonomiju zelene tranzicije u regiji osobito složenom i vrijednom daljnjeg istraživanja.

Zaključno, unatoč porastu literature o političkoj ekonomiji zelene tranzicije, ostaje nekoliko značajnih područja koja zahtijevaju dodatna istraživanja. Konkretno, temeljem provedenog pregleda literature, nameće se pet ključnih prioriteta. Prvo, iako su ekološki izazovi regije i njezini politički okviri dijelom adresirani u literaturi, primjetan je izostanak sustavnih, teorijski utemeljenih istraživanja u domeni političke ekonomije koja ispituju na koji način specifične institucionalne strukture, dinamika interesnih skupina i geopolitički pritisci u zemljama Zapadnog Balkana oblikuju zelene tranzicijske putanje. Osim toga, interakcija zelene tranzicije i procesa europskih integracija također zaslužuje sustavnije istraživanje. Zelena tranzicija postaje sve važniji element procesa pristupanja EU, no političko-ekonomska dinamika zelenih reformi koje se provode pod utjecajem uvjetovanosti, uključujući rizike poput zamora od daljnjih reformi i instrumentalizacije zelenih agendi od strane vladajućih političkih elita, slabo je istražena. U tom kontekstu, istraživanje Fifi (2025.) o novim političko-ekonomskim dilemama unutar same EU pruža korisno polazište za proširenje takve analize na regiju. Nadalje,

demokratski legitimitet upravljanja zelenom tranzicijom ostaje posebno zanimljiv problem. Hausknost i Hammond (2020.) postavljaju temeljna pitanja o tome mogu li postojeći demokratski sustavi, osobito u uvjetima porasta populističkog otpora klimatskim politikama, uspjeti u ostvarivanju ciljeva zelene tranzicije. Potrebno je više istraživanja o tome kako participativni mehanizmi upravljanja mogu pridonijeti povećanju legitimnosti i učinkovitosti politika, osobito u uvjetima smanjenog povjerenja u institucije. Četvrto područje odnosi se na ulogu geopolitičkih turbulencija kao generatora, ali i ograničavajućih faktora zelene tranzicije. Primjerice, dok je rat Rusije i Ukrajine osigurao na neki način prirodni eksperiment odnosa između krize energetske sigurnosti i dinamike zelene tranzicije, literatura tek počinje sustavno procjenjivati srednjoročne i dugoročne učinke. Buduća istraživanja trebala bi stoga biti usmjerena na međusobno djelovanje energetske sigurnosti, klimatskih ambicija i industrijske politike. Konačno, potrebno je korištenje metoda koje kombiniraju kvantitativnu analizu procjena politika s kvalitativnim istraživanjem političkih procesa.

5. Zaključak

Politička ekonomija zelene tranzicije predstavlja značajno područje istraživanja koje se nalazi na samoj granici najvažnijih izazova s kojima se suvremena društva trenutno suočavaju. Ovaj rad daje pregled literature kroz prizmu zelene tranzicije kao reformskog procesa, organiziranog oko četiri međusobno povezana analitička stupa, te kroz ilustrativne primjere Europske unije i Zapadnog Balkana. Iz analize proizlazi nekoliko ključnih zaključaka. Prvo, zelena tranzicija je politički proces uvjetovan brojnim sukobima oko raspodjele moći i institucija, te nije samo tehnički ili ekonomski izazov kako se često predočava. Stoga razumijevanje iste zahtijeva preispitivanje temeljnih koncepata političke ekonomije i prepoznavanje konstitutivne uloge države u strukturiranju različitih putanja tranzicije. Nadalje, utjecaj različitih interesnih skupina ključan je za objašnjenje brzine i smjera tranzicije. Treće, geopolitičke turbulencije konstantno preoblikuju političku podlogu za zelenu tranziciju i povećavaju neizvjesnost cijelog procesa. Konačno, primjeri EU i Zapadnog Balkana ilustriraju kako te sile djeluju u praksi. Dok EGD predstavlja ambiciozan pokušaj institucionalizacije zelene tranzicije kao sveobuhvatnog reformskog projekta, sam proces provedbe pod utjecajem je značajnih distribucijskih sukoba, razlika u kvaliteti institucija te brojnih egzogenih pritisaka. Zapadni Balkan pak, smješten na periferiji EU, suočava se s jedinstvenim nizom izazova. Ti se izazovi prvenstveno odnose na izraženu ovisnost o ugljenu, demokratski deficit, geopolitička previranja i društvenu ranjivost, što političku ekonomiju zelene tranzicije u ovoj regiji čini posebno relevantnom istraživačkom temom. Ograničenje ovog rada jest to što se oslanja pretežno na englesku jezičnu literaturu, a s obzirom na kompleksnost i interdisciplinarnu prirodu političke ekonomije zelene tranzicije, nije bilo moguće obuhvatiti sve relevantne istraživačke pravce niti sve teorijske pristupe koji se u ovom području razvijaju. Međutim, rad otvara prostor za buduća istraživanja koja bi produbila razumijevanje specifičnih političko-ekonomskih aspekata zelene tranzicije. Predloženi analitički okvir u ovom radu može pri tome poslužiti kao strukturirani pristup za provođenje komparativnih istraživanja kojima bi se sustavno istražilo međudjelovanje države, interesnih skupina, geopolitičkih faktora i reformske dinamike u oblikovanju ishoda zelene tranzicije.

Literatura

- Aklin, M., & Urpelainen, J. (2018). *Renewables: The politics of a global energy transition*. MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/11112.003.0018>

- Albanese, F. (2025). Navigating trade-offs: Energy dependency, geopolitical shocks, and sustainability in European parliamentary debates. *Energy Research & Social Science*, 127, 104198. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2025.104198>
- Araújo, K. (2014). The emerging field of energy transitions: Progress, challenges, and opportunities. *Energy Research & Social Science*, 1, 112–121. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2014.03.002>
- Averchenkova, A., Fankhauser, S., & Nachmany, M. (Eds.). (2017). *Trends in climate change legislation*. Edward Elgar. Dostupno na: <https://www.elgaronline.com/edcollbook/edcoll/9781786435774/9781786435774.xml>
- Bankwatch Network. (2022). *The Western Balkan power sector: Between crisis and transition*. CEE Bankwatch Network. Dostupno na: https://bankwatch.org/wp-content/uploads/2022/12/2022-12-05_The-Western-Balkan-power-sector.pdf (03. 03. 2026.)
- Baranowski, M., & Jabkowski, P. (2026). The Russian war in Ukraine and the Visegrád Group: What impact on energy transformation? *East European Politics and Societies*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/08883254251377095>
- Castanheira, M., Galasso, V., Carcillo, S., Nicoletti, G., Perotti, E., & Tsyganok, L. (2006). How to gain political support for reforms. In T. Boeri, M. Castanheira, R. Faini, & V. Galasso (Eds.), *Structural reforms without prejudices*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199203628.003.0008>
- Church, C., & Crawford, A. (2020). Minerals and the metals for the energy transition: Exploring the conflict implications for mineral-rich, fragile states. In M. Hafner & S. Tagliapietra (Eds.), *The geopolitics of the global energy transition* (Lecture Notes in Energy, Vol. 73). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-39066-2_12
- Cooke, P. (2010). Socio-technical transitions and varieties of capitalism: Green regional innovation and distinctive market niches. *Journal of the Knowledge Economy*, 1(4), 239–267. <https://doi.org/10.1007/s13132-010-0019-2>
- Corry, O., & Reiner, D. (2021). Protests and policies: How radical social movement activists engage with climate policy dilemmas. *Sociology*, 55(1), 197–217. <https://doi.org/10.1177/0038038520943107>
- Četković, S., & Buzogány, A. (2016). Varieties of capitalism and clean energy transitions in the European Union: When renewable energy hits different economic logics. *Climate Policy*, 16(5), 642–657. <https://doi.org/10.1080/14693062.2015.1135778>
- de las Heras, B. P. (2024). EU green transition in times of geopolitical pressures: Accelerating or slowing the pace towards climate neutrality? *European Journal of Sustainable Development*, 13(2), 1–11. <https://doi.org/10.14207/ejsd.2024.v13n2p1>
- de Moor, J., Uba, K., Wahlström, M., Wennerhag, M., & De Vydt, M. (Eds.). (2020). *Protest for a future II: Composition, mobilization and motives of the participants in Fridays for Future climate protests on 20–27 September 2019 in 19 cities around the world*. Centre for Open Science. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/ASRUW>
- de Serres, A., Llewellyn, J., & Llewellyn, P. (2011). *The political economy of climate change mitigation policies: How to build a constituency to address global warming?* (OECD Economics Department Working Paper No. 887). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/5kg5d5nhcnkb-en>
- Edmondson, D. L., Kern, F., & Rogge, K. S. (2019). The co-evolution of policy mixes and socio-technical systems: Towards a conceptual framework of policy mix feedback. *Research Policy*, 48(10). <https://doi.org/10.1016/j.respol.2018.03.010>

- Energy Community. (2025). *Annual implementation report 2025*. Energy Community Secretariat. Dostupno na: https://www.energy-community.org/dam/jcr:ee52fae5-11ae-49f5-b731-3f82f9178e73/ECS_IR2025.pdf (03.03.2026.)
- European Commission. (2019). *The European Green Deal* (COM/2019/640 final). European Commission. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640> (03.03.2026.)
- European Commission. (2020). *The Just Transition Mechanism: Making sure no one is left behind*. European Commission. Dostupno na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_en (03.03.2026.)
- European Commission. (2021). *Fit for 55: Delivering the EU's 2030 climate target on the way to climate neutrality* (COM/2021/550 final). European Commission. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0550> (03.03.2026.)
- European Commission. (2024). *European Critical Raw Materials Act, Regulation (EU) 2024/1252*. Dostupno na: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj> (03. 03. 2026.)
- European Commission. (2025). *Research and innovation in the just transition: A case study highlighting good practice*. Dostupno na: https://just-transition-experts.ec.europa.eu/document/download/a34ed07c-12e5-4f57-a7ed-957d5d696c12_en?filename=JTP-Case-study-on-research-and-innovation.pdf (03. 03. 2026.)
- Fagan, A., & Sircar, I. (2015). *Europeanization of the Western Balkans: Environmental governance in Bosnia-Herzegovina and Serbia*. Palgrave Macmillan. Dostupno na: <https://link.springer.com/book/10.1057/9781137319050> (03.03.2026.)
- Falkner, R. (2018). Climate change, international political economy and global energy policy. In A. Goldthau, M. F. Keating, & C. Kuzemko (Eds.), *Handbook of the international political economy of energy and natural resources* (pp. 77–88). Edward Elgar Publishing. Dostupno na: <https://www.e-elgar.com/shop/gbp/handbook-of-the-international-political-economy-of-energy-and-natural-resources-9781783475629.html> (03.03.2026.)
- Fankhauser, S., Bowen, A., Calel, R., Dechezleprêtre, A., Grover, D., Rydge, J., & Sato, M. (2013). Who will win the green race? In search of environmental competitiveness and innovation. *Global Environmental Change*, 23(5), 902–913. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2013.05.007>
- Fernandez, R., & Rodrik, D. (1991). Resistance to reform: Status quo bias in the presence of individual-specific uncertainty. *American Economic Review*, 81(5), 1146–1155. Dostupno na: <https://dash.harvard.edu/bitstreams/946ee018-0c2e-4ae5-a5fd-de6254f4f7e7/download>
- Fifi, G. (2025). Towards a political economy of the green transition. *Journal of European Integration*, 47(7), 1129–1134. <https://doi.org/10.1080/07036337.2025.2567829>
- Frey, B. (2024). *The energy transition in the Western Balkans: The status quo, major challenges and how to overcome them* (Policy Notes and Reports No. 76). The Vienna Institute for International Economic Studies. Dostupno na: <https://wiiw.ac.at/the-energy-transition-in-the-western-balkans-the-status-quo-major-challenges-and-how-to-overcome-them-dlp-6896.pdf> (03.03.2026.)
- Galgóczi, B. (2020). Just transition on the ground: Challenges and opportunities for social dialogue. *European Journal of Industrial Relations*, 26(4), 367–382. <https://doi.org/10.1177/0959680120951704>

- Geels, F. W. (2002). Technological transitions as evolutionary reconfiguration processes: A multi-level perspective and a case study. *Research Policy*, 31(8–9), 1257–1274. [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(02\)00062-8](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(02)00062-8)
- Geels, F. W. (2011). The multi-level perspective on sustainability transitions: Responses to seven criticisms. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 1(1), 24–40. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2011.02.002>
- Geels, F. W. (2014). Regime resistance against low-carbon transitions: Introducing politics and power into the multi-level perspective. *Theory, Culture & Society*, 31(5), 21–40. <https://doi.org/10.1177/0263276414531627>
- Geels, F. W. (2024). *The multi-level perspective on sustainability transitions: Background, overview, and current research topics*. Dostupno na: <https://www.cambridge.org/engage/api-gateway/coe/assets/orp/resource/item/674dc3ed7be152b1d0aef5d8/original/the-multi-level-perspective-on-sustainability-transitions-background-overview-and-current-research-topics.pdf> (03. 03. 2026.)
- Geels, F. W., & Schot, J. (2007). Typology of sociotechnical transition pathways. *Research Policy*, 36(3), 399–417. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2007.01.003>
- Hadden, J. (2015). *Networks in contention: The divisive politics of climate change*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316105542>
- Hajer, M. A. (1995). *The politics of environmental discourse: Ecological modernization and the policy process*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/019829333X.001.0001>
- Hausknot, D., & Hammond, M. (2020). Beyond the environmental state? The political prospects of a sustainability transformation. *Environmental Politics*, 29(1), 1–16. <https://doi.org/10.1080/09644016.2020.1686204>
- Hess, D. J. (2018). Energy democracy and social movements: A multi-coalition perspective on the politics of sustainability transitions. *Energy Research & Social Science*, 40, 177–189. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.01.003>
- Hickel, J., & Kallis, G. (2020). Is green growth possible? *New Political Economy*, 25(4), 469–486. <https://doi.org/10.1080/13563467.2019.1598964>
- Ignjatović, J., Filipović, S., & Radovanović, M. (2024). Challenges of the green transition for the recovery of the Western Balkans. *Energy, Sustainability and Society*, 14(1), Article 2. <https://doi.org/10.1186/s13705-023-00421-4>
- IPCC. (2022). *Climate change 2022: Mitigation of climate change. Working Group III contribution to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/downloads/report/IPCC_AR6_WGIII_FullReport.pdf
- Juhász, R., & Lane, N. (2024). The political economy of industrial policy. *Journal of Economic Perspectives*, 38(4), 27–54. <https://doi.org/10.1257/jep.38.4.27>
- Kamran, M., Raugei, M., & Hutchinson, A. (2023). Critical elements for a successful energy transition: A systematic review. *Renewable and Sustainable Energy Transition*, 4, 100068. <https://doi.org/10.1016/j.rset.2023.100068>
- King, M., & Wilson, R. (2023). Local government and democratic innovations: Reflections on the case of citizen assemblies on climate change. *Public Money & Management*, 43(1), 73–76. <https://doi.org/10.1080/09540962.2022.2033462>

- Kus, B., & Jackson, G. (2025). Green transitions: Rethinking political economy in the context of climate change. *Regulation & Governance*, 19(2), 287–302. <https://doi.org/10.1111/rego.70013>
- Kuzemko, C., Blondeel, M., Dupont, C., & Brisbois, M. C. (2022). Russia's war on Ukraine, European energy policy responses & implications for sustainable transformations. *Energy Research & Social Science*, 93, 102842. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2022.102842>
- Lockwood, M. (2013). The political sustainability of climate policy: The case of the UK Climate Change Act. *Global Environmental Change*, 23(5), 1339–1348. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2013.07.001>
- Lockwood, M. (2018). Right-wing populism and the climate change agenda: Exploring the linkages. *Environmental Politics*, 27(4), 712–732. <https://doi.org/10.1080/09644016.2018.1458411>
- Lockwood, M., Kuzemko, C., Mitchell, C., & Hoggett, R. (2017). Historical institutionalism and the politics of sustainable energy transitions: A research agenda. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 35(2). <https://doi.org/10.1177/0263774X16660561>
- Mazzucato, M. (2013). *The entrepreneurial state: Debunking public vs. private sector myths*. Anthem Press. Dostupno na: <https://marianamazucato.com/books/the-entrepreneurial-state/>
- Meadowcroft, J. (2011). Engaging with the politics of sustainability transitions. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 1(1), 70–75. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2011.02.003>
- Meckling, J., & Nahm, J. (2018). When do states disrupt industries? Electric cars and the politics of innovation. *Review of International Political Economy*, 25(4), 505–529. <https://doi.org/10.1080/09692290.2018.1434810>
- Mikler, J., & Harrison, N. E. (2012). Varieties of capitalism and technological innovation for climate change mitigation. *New Political Economy*, 17(2), 179–208. <https://doi.org/10.1080/13563467.2011.552106>
- Mildenerger, M. (2020). *Carbon captured: How business and labor control climate politics*. MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/12393.001.0001>
- Mol, A. P. J. (1995). *The refinement of production: Ecological modernization theory and the chemical industry*. Van Arkel. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/261988444_The_Refinement_of_Production_Ecological_Modernization_Theory_and_The_Chemical_Industry (03.03.2026.)
- Mol, A. P. J., & Spaargaren, G. (2000). Ecological modernisation theory in debate: A review. *Environmental Politics*, 9(1), 17–49. <https://doi.org/10.1080/09644010008414511>
- Newell, P. (2026). States of transition: A political economy approach. *New Political Economy*, 31(1), 88–104. <https://doi.org/10.1080/13563467.2025.2524629>
- Newell, P., & Mulvaney, D. (2013). The political economy of the 'just transition'. *The Geographical Journal*, 179(2), 132–140. <https://www.jstor.org/stable/43868543>
- Newell, P., & Paterson, M. (2010). *Climate capitalism: Global warming and the transformation of the global economy*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511761850>
- Nölke, A., ten Brink, T., Claar, S., & May, C. (2015). Domestic structures, foreign economic policies and global economic order: Implications from the rise of large emerging economies. *European Journal of International Relations*, 21(3), 538–567. <https://doi.org/10.1177/1354066114553682>

- OECD. (2025). *Energy prices and subsidies in the Western Balkans: Reforms for a fair and green future*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/082ea26a-en>
- Prelec, T., Tzifakis, N., & Bechev, D. (2023). *Green power politics: External actors and energy transition in the Western Balkans*. <https://hal.science/hal-04526114/document>
- Rodrik, D. (1996). Understanding economic policy reform. *Journal of Economic Literature*, 34(1), 9–41. <http://www.jstor.org/stable/2729408>
- Roland, G. (2000). *Transition and economics: Politics, markets, and firms*. MIT Press. Dostupno na: <https://mitpress.mit.edu/9780262681483/transition-and-economics/> (03.03.2026.)
- Rogge, K. S., & Reichardt, K. (2016). Policy mixes for sustainability transitions: An extended concept and framework for analysis. *Research Policy*, 45(8), 1620–1635. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2016.04.004>
- Rosemberg, A. (2010). Building a just transition: The linkages between climate change and employment. *International Journal of Labour Research*, 2(2), 125–161. <https://researchrepository.ilo.org/esploro/outputs/journalArticle/Building-a-just-transition/995319441202676#file-0>
- Schmitz, H., & Scoones, I. (2019). Sustainability transformations in complex systems: A political economy perspective. In A. Cassani & L. Geenen (Eds.), *Global challenges, governance, and complexity* (pp. 63–77). Edward Elgar. <https://doi.org/10.3390/su12041537>
- Scoones, I., Leach, M., & Newell, P. (Eds.). (2015). *The politics of green transformations*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315747378>
- Sovacool, B. K., Ali, S. H., Bazilian, M., Radley, B., Nemery, B., Okatz, J., & Mulvaney, D. (2020). Sustainable minerals and metals for a low-carbon future. *Science*, 367(6473), 30–33. <https://doi.org/10.1126/science.aaz6003>
- Sovacool, B. K., & Brisbois, M. C. (2019). Elite power in low-carbon transitions: A critical and interdisciplinary review. *Energy Research & Social Science*, 57, 101242. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2019.101242>
- Svjetska banka. (2024). *Western Balkans 6 country climate and development report (CCDR)*. <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/western-balkans-6-ccdr>
- Unruh, G. C. (2000). Understanding carbon lock-in. *Energy Policy*, 28(12), 817–830. [https://doi.org/10.1016/S0301-4215\(00\)00070-7](https://doi.org/10.1016/S0301-4215(00)00070-7)
- Unruh, G. C. (2002). Escaping carbon lock-in. *Energy Policy*, 30(4), 317–325. [https://doi.org/10.1016/S0301-4215\(01\)00098-2](https://doi.org/10.1016/S0301-4215(01)00098-2)
- Vujanović, N., Stubbe, R., & Louro, M. C. (2025). *The Western Balkan energy sector: Between Russia, the European Union and the green transition* (Bruegel Working Paper No. 33/2025). Bruegel. Dostupno na: https://www.bruegel.org/sites/default/files/2025-12/WP%2033%202025_0.pdf (03.03.2026.)
- Wells, R., Howarth, C., & Brand-Correa, L. I. (2022). Are citizens' assemblies on climate change democratic? *Political Studies Review*, 21(4), 857–869. <https://doi.org/10.1007/s10584-021-03218-6>
- York, R., & Rosa, E. A. (2003). Key challenges to ecological modernization theory. *Organization & Environment*, 16(3), 273–288. <https://doi.org/10.1177/1086026603256299>
- Zimmermann, K. (2024). Varieties of green transitions? Comparative welfare state research and the social dimension of green transitions. *European Political Science*, 23(1), 56–69. <https://doi.org/10.1057/s41304-023-00456-3>

Review

UDC: 327:330.1:502.131.1 (4-67EU)(497-15)

DOI: <https://doi.org/10.32676/n.12.1.5>**THE POLITICAL ECONOMY OF THE GREEN TRANSITION AS A REFORM PROCESS: A LITERATURE REVIEW WITH REFERENCE TO THE EU AND THE WESTERN BALKANS****Associate Professor Valentina Vučković, PhD²****ABSTRACT**

The green transition, i.e., a systemic shift from fossil-fuel-dependent economies toward low-carbon and environmentally sustainable systems, is increasingly recognised not only as a technological challenge but also as a reform process shaped by numerous economic, political and institutional factors. This review paper presents the literature on the political economy of the green transition. The paper is structured around four interconnected analytical pillars: (1) the role of the state and institutional frameworks in encouraging or blocking green reforms; (2) the influence of different interest groups, incumbent industries and emerging coalitions in shaping transition trajectories; (3) the impact of geopolitical turbulence on the pace and direction of the green transition; and (4) specific experiences of the European Union (EU) and the Western Balkan countries as illustrative examples of how these forces interact in practice. Drawing on insights from political science, institutional economics and comparative political economy, the paper systematically synthesises theoretical frameworks such as the concept of the green state, the approach to socio-technical transitions, varieties of capitalism and the political economy of reforms. The paper also identifies critical gaps in the literature, especially concerning the understudied political economy of the green transition in the Western Balkans, the democratic legitimacy tensions inherent in technocratic climate governance, and the need to analyse how institutional structures mediate distributional outcomes across diverse political contexts. By mapping this research area through the prism of political economy, the paper provides a basis for future research into how states, interest groups, and geopolitical forces shape the multidimensional process of the green transition.

KEY WORDS: green transition, political economy, just transition, green industrial policy, geopolitics

JEL CLASSIFICATION: D7, F5, P2, Q5

² Faculty of Economics and Business, University of Zagreb, e-mail: vvuckovic@net.efzg.hr.

© 2026 Valentina Vučković. This is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0). For more information, see <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>.